

háttértárgyalások során világossá vált, hogy a javaslat kifejezetten tetszik az iskola új fenntartójának. Az önkormányzat felajánlotta, hogy az ökumenikus iskolára fordított költségvetés egy részét is átcsoportosítaná az újonnan létrehozott iskola támogatására, amennyiben az egyház az új iskola igazgatójának el tudja fogadni az ökumenikus iskola vezetőjét. Kézenfekvő volt az is, hogy azok a nevelők és tanulók (ne felejtjük: 7 nevelőről és alig 50 gyerekről van szó), akik továbbra is ragaszkodnak a vallási szellemű neveléshez, kövessék az igazgatót. Az egyezés megszületett, a testület még egy füst alatt felszámolta az ökumenikus iskolát, az igazgató pedig megpályázta és elnyerte a Szent Lőrinc Katolikus iskola igazgatói székét. Igaz, a néhány fiatal nevelőnek – mivel az ökumenikus iskola is jogutód nélkül szűnt meg – szintén végkielégítést kellett fizetni.

Az alpolgármester elment a Gyöngyvirág utcába, az utolsó tanévzáróra. Megköszönte a pedagógusok és a szülők megértését, egyúttal jó munkát kívánt az induló egyházi iskola nevelőinek és tanulóinak. Ettől fogva az új fenntartóval kötött együttműködési megállapodás szabályozta az önkormányzat és az iskola viszonyát. Ennek értelmében – a korábbi tervtől eltérően – az önkormányzat nem évről évre csökkenő, majd megszűnő támogatásban részesíti az egyházi iskolát, hanem kiegészíti annak költségvetését a mindenkori hasonló nagyságrendű önkormányzati iskolák színvonalára. Ezt az tette lehetővé, hogy az 1993. szeptember 1-jétől működő katolikus iskola megállapodott az MKM-mel a történelmi egyházakkal kötött közismert közoktatási megállapodás keretében. Ennek értelmében az MKM közvetlenül folyósítja az iskola számára a fejkvóta és a mindenkori önkormányzati átlag közötti különbséget. A pestszentlőrinci önkormányzat ehhez annyit tesz hozzá, amennyivel saját iskolái támogatottabbak, mint az országos átlag.

A katolikus iskola első évei jól indultak. Az iskola iránti érdeklődés töretlen. 331 beírt tanulója 14 csoportba jár. A nevelők száma 27. Első osztályába az 1994/95-ös tanévben 72 kisiskolás jelentkezett, de csak 48-at tudtak felvenni. Az iskolában angol tagozat működik, az ének-zenét emelt óraszámban tanítják, számítástechnikai képzés folyik a technika tárgy órakeretében, számos szakkört működtetnek. Az alpolgármester szerint a lendületes, fiatal testület kitűnő munkát végez, információi szerint a legutóbbi évtől egy közeli épületben megkezdte működését a katolikus óvoda is.

Az átadás az önkormányzat szempontjából sikeres volt, hiszen a fizetési nehézségekkel küszködő fenntartónak úgy sikerült bezárnia egy iskolát, hogy az végeredményben mégis iskola maradt, színésítve és minőségében egyáltalán nem rontva a kerület közoktatási kínálatát. A megszüntetett iskolából a kerületben elhelyezkedett pedagógusok a képzés nélküliek helyét foglalták el, ami – legalábbis elvileg – minőségjavulást eredményezett. Szorosan vett költségvetési szempontból pedig az önkormányzat megnyerte a katolikus egyház és az MKM hozzájárulását egy kerületében működő iskola fenntartásához.

Pócze Gábor

GAZDÁTLAN MAGÁNISKOLÁK

Az önkormányzatok és az iskolák közötti konfliktusok sajátos formáját jelenti a magániskolák és az önkormányzatok közti viszony. A magániskolák nem tartoznak az önkormányzatok alá, mégis sok szállal kötődnek hozzájuk. Részt vesznek a térség oktatásában, ugyanakkor segítségre is szorulnak. Az oktatásban való szerepük önkormányzati megítélése ellentmondásos, hiszen elvonhatják mások szakembereit, „elszívhatják” a fejkvótát. Mindez, valamint

a mások számára sokszor ismeretlen tevékenységük gyakran ellenérzést vált ki az önkormányzati iskolák pedagógusai körében, sőt nemegyszer az önkormányzatokban is.

A következőkben néhány budapesti magániskola példáján szeretném bemutatni az iskolák és az önkormányzatok közötti viszonyt, a jellegzetes konfliktusforrásokat és a lehetséges következményeket.[†]

„Az oktatásügy túlgyőzte önmagát” (Csepel)

A csepeli önkormányzatban az 1990-es választások komoly esélyt teremtettek a helyi oktatásügy fejlesztésére: a 35 tagú képviselőtestületbe 14 pedagógus került. Mindez azt eredményezte, hogy a választások után megfogalmazott három fő célkitűzés egyike az oktatásügy fejlesztése lett. A pedagógus-képviselők magas száma azt jelentette egyben, hogy az Oktatási, Szakképzési és Foglalkoztatási Bizottság minden tagja ezen a területen dolgozott főállásban, ennek révén ismerte a helyi problémákat és tennivalókat. A szakbizottságban – beszámolójuk szerint – „egy átmeneti idő után a pártpolitikai artikuláció súlytalaná vált és a bizottság szakmapolitikai karakterűvé vált”.

A bizottság feladata alapvetően a képviselőtestületi döntések előkészítése volt, de ez „praktikusan néhány kevésbé jelentős kivételtől eltekintve tartalmilag maga a döntések meghozatala volt, amit rendszerint megszavazott a képviselőtestület.”[‡]

Az oktatásügy olyannyira megerősödött, olyannyira érvényesíteni tudta elképzeléseit, hogy egy idő után már emiatt kellett védekező állásba vonulnia.

Ezek a tények kedvező terepet jelentettek a magániskolák telepítésének. Különösen azért, mert a liberális dominanciájú helyi képviselőtestület nyitott szellemiséget képviselt, s hangsúlyt fektetett a szektorsemlegességre. A z önkormányzat négy éve alatt három magániskolát telepítettek le. Mindhárom más funkciójú, s mindegyik más feltételek között kezdte meg működését. Két iskola számára (Burattino, Rogers) önálló épületet juttattak, de a harmadik jelentkező (egy magánalapítványi zenei gimnázium és szakközépiskola) elhelyezését is támogatták. Ezen túlmenően bizonyos anyagi és szolgáltatási támogatást is vállaltak.

Burattino iskola

A Burattino iskolát négy pedagógus alapította. Az alapítók között neves szakemberek is megtalálhatók. Azon gyerekek számára hozták létre, „akik hátrányos szociális helyzetük miatt nem képesek beilleszkedni az általános iskolába, akik nem érzik ott jól magukat”. Azoknak a gyerekeknek tehát, akikkel az általános iskolák többnyire nem tudnak mit kezdeni, akiket állandóan fegyelmezni kell, s akik bukdácsolva végzik el az iskolát, ha egyáltalán elvégzik. Az iskola oktatási, pedagógiai programjáról annyit érdemes tudni, hogy az általános tanterv szerint, de más beosztással, s nagy tanári szabadsággal igyekeznek elsajátítani a tananyagot. Mindeközben a kislétszámú osztályokban családias hangulatot igyekeznek teremteni, pótolva ezzel a családi háttérrel. Gondot fordítanak a tehetséggondozásra. Megpróbálják feltárni azokat a rejtett képességeket, készségeket, amelyek sem a családban, sem a hagyományos iskolákban nem kerülnek felszínre. Mindez rendkívül nagy szellemi energia-

[†] A szerző ezúton szeretné megköszönni az alábbiak szíves információit: *Balog Vilma, Bercsényi Ildikó, Gábor Anna, Lovász Gabriella, Lovász Imre, Pencz Lajos, Tóth Melinda, Zádor Edit.*

[‡] *Csepel oktatáspolitikája, 1990–94.* Budapest-Csepel Önkormányzata Oktatási, Szakképzési és Foglalkoztatási Bizottság, 1994, p. 7.

befektetést igényel. Az osztályokban két osztályfőnök dolgozik, de szüksége van az iskolának két pszichológusra, szociális munkásra és egyéb szakemberekre is.

A gyerekek jelentős része kerületi lakos. Zömük olyan munkanélküli szülők gyereke, akik korábban segéd-, vagy betanított munkásként dolgoztak a helyi vasműben. A munkanélküliség ezeket a már korábban is labilis életvezetésű szülőket teljesen megingatta, sokan váltak bűnözővé az utóbbi évek során.

Az iskola elhelyezése többé-kevésbé megoldottnak tekinthető. Öt évre szóló szerződéssel megkapták a csepeli városközpont egyik bölcsődéjét. A tulajdonjog az önkormányzaté maradt, bérleti díjat azonban nem kell fizetniük. Az épület jó állapotú, oktatási célra megfelel, s a gyerekek számára is ideális helyen található: a kerületközpont szomszédos betonházaiban sűrűsödik az a társadalmi réteg, amely leginkább igényli ezt a speciális iskolát.

Az iskola egyébként mindennek ellenére nem törvénytörően került Csepelre. Az alapítók egy része ugyan kötődött a városrészhez, s rendelkezett helyi kapcsolatokkal is, de a döntő az volt, hogy itt találtak üresen álló épületet, s az önkormányzat is támogatta az iskola elképzelését. Az elhelyezésen kívül az önkormányzat a működést is segíti. Az iskolával kötött megállapodásban rögzítették, hogy a csepeli gyerekek után fejkvóta-kiegészítést fizetnek, mégpedig a többi iskolának juttatott hozzájárulás minimumát.

Éves költségvetésük mintegy 11 millió forint. Ennek harmadát teszi ki az oktatók bére, ugyanennyit a gyerekek étkeztetése, a többi a rezi és a tb-járulék. Ebből a költségvetésből kell kigazdálkodni a mindenki számára ingyenes tankönyveket, s a költséges szakkörök anyagszükségletét.

Az iskola ingyenes a szülők számára. Tandíjra, alapítványi hozzájárulásra tehát nem számíthatnak. A bevételi oldalon áll a 90 gyerek után számított fejkvóta, a kerületnek az azóta felére csökkentett 400 ezer forintos támogatása, valamint az étkeztetés bevétele (szülők + önkormányzat). Ez négymillió forint körüli összeget tesz ki. A hiányzó pénzt apránként kell összegyűjteni pályázatokból. A Fővárosi Önkormányzat, a Művelődési és Köznevelési Minisztérium és a Soros Alapítvány támogatása mondható rendszeresnek és jelentősnek, a többi csak alkalmoszerű, és nem számottevő tétel. Az alapítványi támogatásokkal kapcsolatos gond, hogy azok csak a megpályázott célra költethetők el, alaptevékenységre többnyire nem (például a Soros Alapítvány esetében). Így aztán hiába tudja esetleg Olaszországban nyaraltatni a gyerekeket az iskola, ha az alaptevékenység éppen forráshiányos. A finanszírozás nehézségei miatt előfordult már, hogy a pedagógusoknak nem sikerült időben bért fizetni.

A pedagógusok közül a fiatalok, a házastársak maradnak meg inkább. Bérük nem kiemelkedően magas, de a kerületi átlagot eléri. Mindezért azonban a pedagógusok sokkal többet dolgoznak, mint máshol. Egyrészt azért, mert a sok problémás gyerekkel sokkal többet kell egyénileg foglalkozni, másrészt azért, mert itt késő délutánig zajlik az élet. A gyerekek csak 5–6 óra fele mennek haza.

Az eddig elmondottak alapján kedvezőnek látszik az iskola helyzete, még ha a fenntartás sok nehézséggel jár is. Az iskola helyzetét nehezíti, hogy a polgármester elpártolt mellőlük. Ennek tulajdonítják, hogy csökken az anyagi támogatás, s nem kaptak meg egy jelentős összeget sem, amit már odaígértek nekik. Hogy miért, annak különböző okai vannak. A polgármester – váratlan látogatása során – kifogásolni valót talált néhány pedagógus viselkedésében, s ezt azóta az önkormányzati támogatások megvonásával igyekszik helyre tenni. Igaz ugyan, hogy az iskola életébe közvetlenül nem szólhat bele, de ezzel nem az érintett pedagógusokat, hanem az iskola egészét, s közvetve az ott tanuló gyerekek is rosszul járnak. Valószínűnek látszik, hogy ez inkább csak ürügy, mintsem döntő tényező. Sokkal inkább szerepe lehet a csökkenő kerületi támogatásban a többi iskola féltékenységének. A Burattinonak ugyanis nem megy rosszul. Olyan feltételek mellett dolgoznak, amelyről más iskolák

még csak nem is álmodhatnak. Igaz ugyan, hogy erre az oktatott gyerekek családi háttere, és a nagyrészt az ebből adódó beilleszkedési zavarok miatt szükség van, de feltételezhető, hogy sok más csepeli iskola is csak hajszálnyival van jobb helyzetben, mint a Burattino. Az is igaz, hogy keményen meg is dolgoznak a tanárok a helyzetükért, ami kívülről nem nagyon látszik. Mindenesetre ilyen közegben nehéz a Burattinot támogatni. Az önkormányzatban és az oktatási bizottságban pedig a többi iskola képviselői ülnek. Ezek az iskolák nemcsak feltételek a Burattinora, de nem is igazán tudják, hogy mi történik itt. Annak idején százzámra küldték a saját problémás gyerekeiket ide, azóta azonban már „elfelejtették” az iskolát, s már csak „gazdag”, de misztikus intézményt látnak benne. A képviselőtestületben oly erős az oktatási lobby, hogy időnként engedniük kell, s inkább az önkormányzati, s ezen keresztül a saját intézményeiket képviselik a testület tagjai.

A fő gondot a továbblépés jelenti. Két célkitűzésük van, mindkettő programjuk kiteljesítését jelentené, vagyis azt, hogy az eredetileg általános iskolaként működő intézmény elvégzése után se kerüljenek „utcára” a tanulók. A terveik már nehezen egyeztethetők össze az önkormányzat működésével.

Egyik elképzelésük kríziskezelő központ létrehozása. Tanulóikat ugyanis csak addig védi az iskola a külső környezetük rossz hatásaitól, amíg itt vannak, ide járnak. Ha kikerülnek a közösségből, könnyen szüleik, szomszédaik, barátaik befolyása alá kerülhetnek. Ezért lenne szükség krízis-intervenciók otthonra, amely – mintegy kollégiumként – segítene a gyerekeknek, hogy ne kerüljenek állami gondozásba, ha a családjuk helyzete ezt indokolná. Ehhez ingatlanra lenne szükségük, de az önkormányzat nem támogatja elképzelésüket.

Másik tervük – hasonló okokból – a középfokú oktatás bevezetése, ami iskolabővítést igényel. Ennek alapfeltétele lenne, hogy hosszabb időre tisztázódjon az épület tulajdon- illetve használati joga. Az építkezést az iskola saját költségére vállalná, fel is ajánlaná a bővítést az önkormányzat részére, ha cserébe hosszabb távú bérleti szerződést kötnének velük. Az önkormányzat azonban nem akarja hosszabb távon elkötelezni magát. Nem szeretné az újabb önkormányzatokat kész tények elé állítani. Az iskola szorult helyzetben van. Egy év múlva lejár a bérleti szerződésük. Ilyen feltétel mellett senki sem támogatja a bővítési elképzeléseiket. Ennek ellenére feltett szándékuk, hogy megvalósítsák a tervet.

Montessorri iskola

Ez az iskola kimondva kimondatlanul a társadalom másik pólusát célozta meg. Az alapító pedagógusok – korábban a csepeli nevelési tanácsadóban dolgoztak – célja kellemes, „feszültségmentes” iskola volt, amelyben a „tanulási környezet gondosan megtervezett, a gyermekek életkorának megfelelő testi, szellemi és pszichés szükségletek szerint”. A nemes célkitűzések ismertetését folytathatnánk, de már ebből is látható, hogy a Montessorri iskolában a mai magyar standardot lényegesen meghaladó körülmények között igyekeznek oktatni. Teszik mindezt – ellentétben például a Burattinóval – anélkül, hogy valamilyen speciális problémát, vagy támogatásra szoruló társadalmi réteg oktatását vállalnák fő célkitűzésként.

Az oktatás szemlélete Maria Montessoritól származik, akinek részben indiai filozófiai alapokon nyugszik nevelésmélete. A Montessorri iskolák világszerte elterjedtek. A csepeli iskola a háború után megszüntetett iskolahálózat eddig egyetlen követője. Az iskola integráltan oktatja a szellemi fogyatékosokat, de korlátozza a felvételüket, mert nem akar fogyatékos iskolájává válni.

A tanítási módszereken belül a kreativitás, az egyéni felfedezés öröme kap nagy hangsúlyt, s mindez sok kiscsoportos és egyéni foglalkozás keretén belül. Jelenleg ötödik évfolyamra járnak a legnagyobbak. A tanulócsoportok összevontak: az 1–3. és a 4–5. osztályosok képez-

nek egy-egy osztályt. Az iskola mögött álló alapítvány óvodát is fenntart. A Montessori elvek szerinti foglalkozásokat ideálisan két és fél éves korban lehet elkezdni, az iskola azonban idősebbeket is felvesz.

Az iskola iránti érdeklődés igen nagy. A pedagógusokat leszámítva a szülők között nincsenek jelen nagyobb számban jellegzetes társadalmi rétegek. Vannak közöttük vállalkozók, közalkalmazottak, munkások és értelmiségiek, de egyik réteg sem meghatározó. A legelesettebb rétegek természetesen nem képviselik magukat, hiszen ők képtelenek lennének megfizetni a tandíjként funkcionáló alapítványi hozzájárulást. A 40 gyerek közül 25 csepeli lakos, a többiek Dél-Budapest többi kerületéből valamint a környező agglomerációs településekről járnak be.

Az iskola indítása kis kiterővel ugyan, de viszonylag simának mondható. Jó pozícióban lévő oktatáspolitikusok segítették az indulást. Az épület korábban is oktatási célokot szolgált, kifejezetten alkalmas az iskola számára. Távol esik ugyan a kerület központjától, de a kerület legszínvonalasabb, kertvárosi részében található, még ha ez a rész infrastrukturálisan elmaradt is. A folytatás már nem ment olyan simán. Az iskola és az önkormányzat közötti szerződés semmiféle kötelezettséget nem ró az önkormányzatra. Még a Burattino esetében vállalt fejkvótakiégésztést sem adják oda. Ennek ellenére az önkormányzat évekig fizette a fűtést, az ellátó szervezete ingyen elvégezte a kisebb javításokat. Az előző polgármester azonban elzárkózott a pénzbeni segítségtől.

Havi kiadásuk 780 ezer forint. A bevételekből 120 ezer forintot tesz ki az állami normatíva. Körülbelül 300 ezer forintra lehet számítani a gyerekek után befizetett tanulónkénti kilenc-ezer forintos alapítványi hozzájárulásból. A különbözőzetre semmilyen biztos fedezet nincs. A főváros, a kerület, a Soros Alapítvány nem támogatja őket. Megkeresték az egyházakat is, de azok csak a saját iskoláikat hajlandók támogatni, ahova csak az adott felekezethez tartozókat vennék fel. Ezt az iskola nem vállalhatta fel, mert szemléletével ellentétes a „más” gyerekek kirekesztése. A hiányzó összeget így 50–100 ezer forintos tételenként kell összekéregetni különböző vállalatoktól. Egy tüzeset illetve egy betörés szinte a működésképtelenség határáig vitte az iskolát.

Más helyi iskolákkal nincs kapcsolatuk. Állításuk szerint nyitottak, mindenkit szívesen látnak, ennek ellenére senki nem érdeklődik irántuk. Ennek megfelelően ők is valamilyen misztikus színfoltot jelentenek a kerületben. Egyesek „gyogyoldának” mások „táltosképzőnek” titulálják őket.

Közoktatási megállapodást az előző önkormányzattal nem sikerült kötni, ezért 1994-ben a Művelődési és Közoktatási Minisztériummal állapodtak meg.

A munkát 10 pedagógus segíti, zömük a pedagógiai végzettség mellett speciális „Montessori”-végzettséggel is rendelkezik. A tanárok főként lelkesedésből dolgoznak, a bérek egységesen 10.500 forintot tesznek ki havonta.

Úton a teljes ellehetetlenülés felé (az Oltalom Alapítvány iskolája)

Az Oltalom iskola kapcsán mindenekelőtt igazgatójának, dr. Lovász Gabriellának a tevékenységét kell ismertetnünk. A pedagógusnő olyan oktatási módszert dolgozott ki, amely az olvasás- és írásgyenge tanulók nehézségeit szünteti meg. Módszerét országsszerte használják, számítása szerint mintegy 200 ezer gyerek tanult meg olvasni a segítségével. E módszer kiterjesztését célozva határozta el, hogy önálló iskolát alapít, amelyben konzekvens rendszerben valósíthatja meg elképzeléseit. Olyan pedagógiai központot is szándékozott létesíteni, amely módszerének intézményi bázisul szolgált volna.

Már a nyolcvanas években próbálkozott iskolához jutni, de eredmény nélkül. A megnyíló jogi lehetőségek hatására saját iskolaalapítására szánta el magát. Iskoláját kifejezetten a már említett nehézségekkel küzdő gyerekeknek szánta. Ekkor vetette meg az alapját a máig is működő felzárkóztató csoportoknak. Az eredeti terv szerint négy osztályos alsó tagozatos általános iskola működött volna, azzal a céllal, hogy a negyedik osztály végére a gyerekek nehézségeit korrigálják, így ők minden akadály nélkül átmehetnek bármilyen más iskolába.

Az elhatározást nem volt könnyű megvalósítani, mert nagyon nehezen jutott épülethez. Egy kőbányai MÁV-óvoda épületében kapott helyet az iskola, de egy év után el kellett onnan menniük, mert az új tulajdonos megszüntette a bérleti viszonyukat. 1991-ben így kerültek át Zuglóba, a kerületi Pedagógia Intézet helyére. A Füredi úti lakótelep közepén, néhány percre a metrótól, egy kertes épület első emeletét kapták meg. A korábbi oktatási osztályvezető támogatta az iskolát, s az ő segítségével némi költözési támogatáshoz is jutottak.

Az iskola gondjai ezzel nem oldódtak meg, sőt az akkori szerencsétlen megállapodás nyomja rá a bélyegét ma is a működésükre. Eszerint az épületrészt az iskola évi 2,5 millió forintért veszi bérbe. Ezt a magas bérleti díjat nem voltak képesek kifizetni, s mára csaknem 3 millió forintos a hátralékuk. Ez a hátralék lehetetlen helyzetet eredményezett. A támogatók megcsappantak (közben az osztályvezető is elkerült), az iskola azóta is küszködik az önkormányzattal. Nehéz kideríteni, hogy mi miatt nem tudja fizetni a bérleti díjat az iskola. Minden bizonnyal szerepet játszhat ebben az, hogy a tervezettnél kevesebb gyereket tudtak beiskolázni, hiszen a havi 4–5 ezer forintos tandíjat kevesen hajlandók vállalni. Nehezen alakult ki a tantestület is. Állandó volt a mozgás. Részben azért, mert – az igazgatónő szerint – jelentős részük alkalmatlannak bizonyult a vállalt feladat ellátására, részben azért, mert „tisztességes pedagógust nehéz idehozni a bizonytalanra”. Jelenleg 8 tanár dolgozik, de összességében már 30-an is megfordultak, ami igencsak jelentős fluktuáció. Talán emiatt is elfordultak a szülők az iskolától: a korábbi 75 helyett ma már csak 40 tanulójuk van, holott időközben nőtt az évfolyamok száma, s ma már 6. osztályosokat is tanítanak.

Gyakorlatilag kudarcba fulladt az emeltszintű tagozat 1992-re tervezett beindítása. Ebbe problémamentes gyerekeket igyekeztek felvenni, akik számára az iskola alapfilozófiájának szellemében (a testi, lelki és szellemi élet tudatos és egyidejű, harmonikus fejlesztése) biztosítottak volna képességeiknek megfelelő oktatást. A kevés jelentkező miatt nem sikerült a felzárkóztató és az emeltszintű csoport szétválasztása, így az emeltszintre jelentkező tanulók tömegesen hagyták el az iskolát.

Az iskola tanulói között kevés zuglósi van. Az 1993/94-es tanévben például kevesebb mint negyedrészüik volt kerületi lakos. A szülők viszonylag jómódúak. Sok a vállalkozó, de vannak közöttük értelmiségiek, alkalmazottak, szakmunkások is.

Az iskola éves kiadása jelenleg 3,6 millió forint. Ebből 2,5 millió lenne a bérleti díj, 1,2 millió jut minden másra. Ebből kell fedezni a pedagógusbéreket, amely éppen hogy eléri a közalkalmazotti bértáblának megfelelő értékeket. A bevételi oldalon a fejkvóta és a tandíj áll. A különbözetet – mint láttuk – nem sikerül előteremteniük. Az alapítványoktól csak csordogálnak a támogatások. A Soros Alapítvány önkormányzati alapfeladatnak tartja tevékenységüket, s mint ilyet nem igazán támogatja. A PSZM-alap „helyi kezdeményezésnek” titulálta a módszert, nem találta támogatásra méltónak. Az iskola nehéz anyagi helyzetével a fővárosi oktatási bizottság is foglalkozott, de anyagilag a főváros sem tudott segíteni: nem egyszeri segítségre lenne az iskolának szüksége, hanem folyamatos támogatásra.

A kerületi önkormányzattal elmérgesedett viszony miatt az iskola valójában nem is kívánt már közoktatási megállapodást kötni a kerülettel (nem is lett volna erre esélye). A két fél közötti viszonyt jól tükrözi, hogy 9 hónapot kellett várni erre az elutasító határozatra is, amely pedig alapfeltétele lett volna annak, hogy az MKM-mel kössenek hasonló szerződést.

Végül mégis sikerült a minisztériummal megkötni a szerződést, így 1995 június végéig legalább a fejkvótát megkaphatják.

Az iskolát talán mégiscsak a főváros fogja megmenteni: remény van arra, hogy az iskola önkormányzati iskolává válik, az igazgatónő pedig mint pedagógia vezető működhetne. Számára nagy kérdés, hogy ilyen körülmények között meg tudja-e majd valósítani pedagógiai koncepcióját. Ez az elképzelés azonban még a főváros és Zugló közötti tárgyalások eredményétől függ.

Howy a kerületi önkormányzat miért is nem támogatja az iskolát, arra nehéz választ adni. Az oktatási bizottság általában a pénzügyi tartozással érvel, de a háttérben szakmai viták is meghúzódnak. Az iskola hozzáállása az olvasás- és írásgyengesség kérdéséhez eltér a hagyományos módszerektől, elterjedése egzisztenciális érdekeket is sérthet. A gyógypedagógiai kamara megbízott elnökétől származó szakvélemény kifogásolja is a módszert. Erre a véleményre hivatkoznak is sokan, bár az iskola ezzel ellentétes véleményeket is fel tud mutatni.

Howy mi lesz az iskola sorsa, az néhány hónapon belül talán eldől. Az iskola vezetése azonban addig is az oktatás és módszerük továbbfejlesztése helyett főként azzal kénytelen foglalkozni, hogy valahogy kivezesse az intézményt a kátyúból.

Fel is út, le is út? (Rogers iskola)

Az iskola 1990-ben jött létre. Célja humanisztikus elveken nyugvó általános, majd később középiskola létrehozása, amely érzékenyen reagál a gyerekekre, figyelembe veszi személyiségiüket. Olyan szülők gyerekeit veszik fel, akik hasonló szemlélettel nevelik gyerekeiket, s vállalják – az anyagi terheken túl – az iskolával való szoros együttműködést. Mindezek következtében az értelmiség, mindenekelőtt a „szabadon gondolkodó értelmiség” iskolája lettek. A szülők 95%-a értelmiségi foglalkozású. Jelentős része nehezen teremti elő az alapítványi hozzájárulást, de azért nyilván nem a legszegényebbek közül kerülnek ki.

A jelentkező gyerekek 60–70%-a valamilyen beilleszkedési zavarral küzdött az óvodában. Az iskola nem utasítja el ezeket sem, de pedagógiai megfontolásból leszorította arányukat.

A korábbi években többszörös volt a túljelentkezés. Csak a 95–96-os tanévre való jelentkezők száma bizonytalan. Az iskola a jelentkezők között a szülői elvárások szerint szelektál: ha ezen elvárásoknak megfelel az iskola nyújtotta „szolgáltatás”, vagyis mindenekelőtt az oktatási és pedagógiai módszerek, akkor – bizonyos arányokat betartva (nemek, problémás gyerekek aránya) – felveszik a gyerekeket.

A tanulók 10 különböző kerületből járnak ide, zömük a I., a II. és a XII. kerületben lakik. Jelenleg összesen 100-an tanulnak, 5 évfolyam 5 tanulócsoportjában.

Eredetileg az I. kerület fogadta be az intézményt, de egy év után el kellett menniük onnan. Ezt követően a Fővárosi Önkormányzat Oktatási Bizottsága közvetítésével sikerült a XII. kerületben ideiglenes, de ingyenes elhelyezést kapniuk, jelenleg is itt dolgoznak. Elhelyezésükben egy-két pártoló személynek volt döntő szerepe, de nem könnyű dolga. Voltak ellenzőik is. Az ideiglenes elhelyezés egy-egy tanévre szóló engedélyt jelentett mindaddig. A helyzet annyiban változott a legutolsó alkalommal, hogy az 1994–95-ös tanév végén végleg el kell hagyni a jelenlegi épületüket. Ez az épület szűkös, de azért még megfelelő. A Szechenyi-hegyen, ideális környezetben található, még ha kissé messze is esik a gyerekek lakóhelyétől. Ami alapvetően hiányzik az iskolai oktatáshoz, az a tornaterem.

Az iskola – hacsak nem változtatja meg az új önkormányzat az előző döntését – reménytelen helyzetbe kerülhet a tanév végén. Eddig még nem találtak olyan alkalmas épületet, amit akár a fővárosi, akár valamelyik kerületi önkormányzat átadna nekik. Hogy a kerület mit akar a tábor helyén, nem tudni. Nem született még döntés. A képviselőtestület határozata

értelmében csak oktatási célra fordíthatják. Annak ellenére kell mégis elmennie a Rogersnek, hogy érdemi kifogást nem fogalmaztak meg az iskola tevékenységével kapcsolatban.

Az iskolának a kerület többi iskolájával kevés a kapcsolata. A Rogers nem befolyásolja érdemben a működésüket. Nem szívja el tömegesen sem a tanárokat, sem a tanulókat. (A mintegy 20–30, kerületben lakó tanulót nem érezheti meg egyetlen kerületi iskola sem.) Az sem fogadható el érvként, hogy a kerület sokat költ az iskolára. Ez a vád képtelenség lenne, mert az elhelyezésem kívül alig-alig kaptak anyagi támogatást.

Az iskola finanszírozása a háttérben álló alapítványon keresztül történik. Egy gyerek után 7,5 ezer forintot kell befizetni havonta, ehhez jön még a 2000 forintos ebéd. A rászorulóknak szociális ösztöndíjat kaphatnak, az eddigi gyakorlat szerint legfeljebb 3000 forintot. A szülői támogatások az éves költségvetés mintegy felét fedezik. A normatív támogatás, a központi bértámogatás hozzávetőlegesen 30%-ot, az étkeztetési hozzájárulás körülbelül 10%-ot. A kiadások mintegy felét a bérek és járulékaik teszik ki. 10%-nyit visz el az étkeztetés. Jelentős tétel az ösztöndíj (csaknem 10%-kal). Ennél valamivel kevesebb a közműdíj, s nagyjából 10%-nyi a működésre, tornaterembérletre, úszásra fordított díjak együttes összege.

Jelenleg a két vezetőn és az ügyvezetőn kívül 13 pedagógus dolgozik főállásban. Rajtuk kívül két félállású és 5 óraadó oktatót foglalkoztatnak. A tanári kar stabil. Ebben bizonyára szerepet játszik, hogy a bérek mintegy 8 ezer forinttal meghaladják a közalkalmazotti minimumot. Az is hozzátartozik azonban ehhez, hogy – mind időben, mind energiában – többet is várnak a pedagógusoktól.

A közoktatási megállapodás ügyében az iskola megkereste a kerületet, amely elutasította ezt. Nem akarták vállalni az iskola gondját: előbb-utóbb végleges elhelyezést kellene biztosítani számukra, s minden oktatáshoz szükséges feltételt elő kellene teremteniük. Az oktatási bizottság többszöri tárgyalás után nem javasolta, s ez alapján a képviselőtestület szinte egyöntetűen elutasította megállapodás megkötését. A főváros formai okokra való hivatkozással döntött a szerződés ellen. Végül a minisztériumhoz került az ügy, s velük sikerült megkötni a megállapodást. Ebben a jelenlegi helyzetet szentesítették, vagyis a minisztérium csupán a fejkvótát biztosította.

A magániskolák lehetőségei Budapesten (Summázat)

A bemutatott iskolák céljait, pedagógiai törekvéseiket, módszereiket tekintve nagyon eltérőek. Más-más társadalmi réteget vonzanak, eltérő társadalmi, politikai és infrastrukturális feltételek között dolgoznak. Ennek ellenére helyzetüknek, tevékenységüknek sok hasonló vonása van.

Egyik közös vonásuk, hogy hiányt pótolnak. Olyan elképzeléseket igyekeznek megvalósítani, amelyek az önkormányzati iskolákból – legalábbis intézményi szinten – hiányoznak. Másik sajátosságuk, hogy mindezt a maguk erejéből működtetik, anélkül, hogy – az állami normatívát leszámítva – biztonsággal számíthatnának valamilyen intézmény anyagi támogatására. Hasonló a múltjuk is: igazi, élő hagyománnyal nem rendelkeznek. Nincs pedagógiai előzményük (vagy ha van is, 40 évre megszakadt a folyamatossága), s infrastrukturálisan is a nulláról kellett indulniuk. Mindez azt jelenti, hogy aközben kellett létrehozni működésük tárgyi feltételeit, miközben a külső támadással szemben védtelenek. Még ha módszereik igazolhatók is külföldi példák (pl. Montessori), esetleg hazai sikerek (Lovász-módszer) révén, a pedagógusoknak még bizonyítaniuk kell, hogy megfelelően képesek e módszerek alkalmazására, a vezetőknak pedig azt, hogy színvonalasan fenn tudják tartani iskolájukat.

Hiánypótló szerepük elsősorban a lakosság hiányérzetére vonatkozik, bár egyes esetekben (pl. Burattino) az önkormányzati érdek látszik erősebbnek. A lakosság azonban csak szűk

körben, s nem teljes mértékben képes finanszírozni az ilyen „különleges” szolgáltatást nyújtó kezdeményezéseket. Ezért az önkormányzatoktól vagy az államtól várja el a támogatást, de ezek sem tudnak felvállalni minden törekvést. Már csak azért sem, mert ez nem tisztán oktatásügyi, hanem politikai kérdés is. Az ilyen jellegű, mélységű politikai prioritások egyelőre még hiányoznak.

Hogy mi méltó a támogatásra, mi nem, azt nagyon nehéz eldönteni. Ha az önkormányzati érdek kimutatható, s ez egybe is vág bizonyos megfogalmazott prioritásokkal (pl. a Burattino tevékenységében a hátrányos helyzetűek felkarolása), akkor sem könnyű az adott iskola felkarolása, hiszen ez más érdekeket (pl. az önkormányzati iskolákét) sérthet.

A magániskolák többsége azonban nem pusztán a helyi lakosság érdekét szolgálja, így az önkormányzatoknak emiatt sem igen fűződik érdekük ezek támogatásához (Oltalom, Montessori, Rogers). Az önkormányzatokban főként az önkormányzati iskolák képviseltetik magukat. Az ő pedagógusai kerültek be a képviselőtestületekbe, oktatási bizottságokba, hiszen ezek az iskolák, s a pedagógusai jelentős része is kötődik a kerülethez. A magániskolák oktatói pedig sokszor csak véletlenszerűen kerültek oda (például Rogers, Oltalom), így nem is nagyon juthattak be ezekbe a szervekbe.

A kerületek ellenérzését fokozza, hogy a magániskolák számára biztosított épületek csökkenthetik bevételeiket. Nem véletlen, hogy a csepeli önkormányzat volt olyan nagylelkű, hogy két iskolát is átadott ilyen célra: egy peremkerület kevésbé képes hasznosítani az ingatlanjait, mint egy jobb adottságú térség. Egy metróközeli iskola, egy hegyvidéki napközis tábor nagyobb hasznot hozhat.

Az önkormányzatoknak semmilyen bebeszolásuk nincs az iskolák életébe, mégis tőlük várják el a támogatást. Még az sem világos, hogy mit tehet egy önkormányzat, ha komoly kifogásolnivalót tapasztal valahol. Az iskola független, a vezetésébe, módszereibe stb. nem szólhat bele. Megvonhat tőle valamilyen önkormányzati támogatást, de ezzel esetleg éppen a területén lévő tanulók érdekeit sértheti.

A kerületek nagy önállóságot kaptak – többek között – az oktatásban is, de ehhez az önállósághoz nem párosul az önálló presztízs. Egy-egy vidéki város hírét, nevét növelheti valamilyen, akár oktatásügyi kezdeményezés is, egy kerületét aligha. A kerület ebből a szempontból mindig csak városrész marad, s mint ilyen érdektelen bármi olyan kezdeményezésben, ami számára csak kiadást jelent, kézzelfogható haszna pedig alig van.

Míndezek után szinte természetes, hogy a magániskolák kiszolgáltatott helyzetben vannak. Csak személyes kapcsolataikra támaszkodhattak, esetleg az 1990-es választásokat követő lelkesedésre. Mára ez a lelkesedés lelohadt. Az önkormányzatok sokkal inkább a saját rövid távú érdekeiket nézik. Igazi önkormányzati érdekek ma alig szólnak a magániskolák fenntartása mellett. Az iskolák személyes kapcsolataiban azonban rendkívül bizonytalanok. A támogatók politikai küzdelmei, taktikái, esetleges pálfordulásuk, nem beszélve a választások utáni új helyzetről, mind-mind azt eredményezi, hogy az iskolák nem számíthatnak tartós sikerre.

Ilyen feltételek mellett tehát nem csoda, hogy szinte mindegyik iskola küzd valamilyen gonddal. Hogy melyik van könnyebb helyzetben, az függ attól is, hogy milyen kerületi érdeket vállalt föl, de mindenképp attól függ, hogy személyes kapcsolataikat hogyan tudják kamatoztatni. Ha a kerületben, a fővárosban, a minisztériumban vagy valamilyen alapítványnál támogatókra tudnak lelteni, akkor könnyebb a dolguk. Ha ez nem megy, akkor csak a lelkesedés tartja össze őket. Ez a lelkesedés eltarthat egy darabig, de hosszabb távon nem várható, hogy így működjenek iskolák. A szolgáltatások pénzbe kerülnek, s a pedagógusok egzisztenciális gondjait is meg kell oldani valahogy.

A kormányzaton, önkormányzatokon kívüli források ma Magyarországon – összhangban a lakosság helyzetével – igencsak csekélyek. Nem képesek felvállalni az oktatás alapfinanszí-

rozását. A kiegészítő finanszírozásnak pedig elsősorban az lenne a feltétele, hogy az alapok rendben legyenek. Erre viszont senki sem hajlandó.

Az iskolák mindegyike mögött valamilyen alapítvány áll. Folyamatos pénzelésük nem megoldott. Hiába segítette ezeket egy-két magánszemély az alapításkor. A mai magyarországi jövedelmek, különösen az oktatásban érdekelt értelmiségiek jövedelme nem nagyon teszi lehetővé, hogy folyamatosan juttassanak nagyobb összegeket ilyen célra. A vállalkozók, vállalkozások érdekeltsége gyenge, már az is nagy szó, ha időnként kisebb összegeket utalnak át.

Mindezek ismeretében illuzórikusnak látszik, hogy a közoktatási megállapodás feltételeként az iskoláknak ki kell mutatniuk az oktatás ingyenességét. Hiszen az önkormányzati iskolák jelentős része sem tud megélni a normatívából. Nyilván a magániskolák sem képesek erre, még ha csak a legszűkebb alapellátást vesszük is. Hogy mégis ki tudja mutatni az ingyenességet, az a jogszabály értelmetlenségét tükrözi.

Hogy mi lehet a megoldás? Először is kormányzati, megyei vagy – Budapest esetében – fővárosi szinten el kellene dönteni, hogy van-e olyan szegmense (pl. hátrányos helyzetűek speciális oktatása, oktatási kísérletek) az oktatásnak, amelyet magániskolai formában célszerű támogatni. Amennyiben igen, határozni kellene arról, hogy milyen finanszírozási formában (pl. szülők, helyi és fővárosi önkormányzat részesedése), s milyen feltételek mellett (szakmai kritériumok, időtartam) támogathatók ezek az intézmények. Pozitív döntés esetén viszont mindent el kellene követni, hogy az ilyen kritériumokat teljesítő magániskolák nyugodt körülmények között dolgozhassanak, s egzisztenciális helyzetük ne legyen rosszabb, mint az önkormányzati iskoláké. Mindez nem zárja ki, hogy más magániskolák is támogatáshoz jussanak, de garanciavállalás nélkül. Egy ilyen differenciált módszerrel talán el lehetne érni, hogy a magánkezdemenyezések ne fulladjanak kudarcba, pusztán azért, mert a szülők anyagi helyzete és a helyi önkormányzatok politikai érdeke nem teszi lehetővé megvalósításukat. Azok a kezdeményezések viszont, amelyek nem szolgálnak ilyen – garanciavállalással támogatandó – célt, keressék meg az eddigieknek megfelelően a finanszírozási csatornákat. Egy ilyen állami, megyei (fővárosi) és városi (kerületi) összefogással megvalósított támogatási rendszer talán képes lenne hosszabb távon is biztosítani az oktatás sokszínűségét, öntevékeny megújulását.

Györgyi Zoltán

ÖNKORMÁNYZATI NÉGYKEZES

Az önkormányzati törvény lehetővé tette, hogy a helyi önkormányzatok maguk dönthessék el, akarják-e működtetni a településükön lévő iskolákat. A helyi önkormányzatok általában éltek ezzel a lehetőséggel, így a korábban megyei tanácsi fenntartású középfokú iskolák többsége a helyi önkormányzatok irányítása alá kerültek. Az elmúlt négy év tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a helyi önkormányzatok nem minden esetben döntöttek megalapozottan, és a fenntartóváltás nem biztos, hogy az iskola érdekeit szolgálta. Azóta már több önkormányzat felülbíráltá döntését, és egyre növekszik azoknak az iskoláknak a száma, amelyeket a helyi önkormányzatok visszaadnak a megyei önkormányzatok kezelésébe.

Esettanulmányunk egy Pest megyei szakképző iskola történetét mutatja be, amely 1990-ben a helyi önkormányzat fenntartásába került, majd három évvel később ismét a megyei önkormányzat kezelésébe tért vissza.